

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
СУМСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛІГА СТУДЕНТІВ АСОЦІАЦІЇ ПРАВНИКІВ УКРАЇНИ

**ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ТА
БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2015 року)

Суми
Сумський державний університет
2015

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Дегтяр А. А.

Юридичний факультет

Сумський державний університет

Кібець В. О.

Начальник територіального управління

державної судової адміністрації Сумської області

У прагненні до ефективного розвитку фінансової системи України та стабільного функціонування банківської системи важливого значення набуває вдосконалення банківської діяльності в державі та її ефективне правове регулювання. Належне правове регулювання грошово-кредитних відносин сприяє надійності функціонування фінансової системи в цілому, тож для забезпечення стабільності грошового обігу держава, як визначено Конституцією України, уповноважує Національний банк України (далі – НБУ) на проведення відповідної політики. Грошово-кредитну політику відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [1] слід тлумачити як систему заходів із регулювання грошового обігу та кредиту, які спрямовані на економічне зростання, стримування інфляції, забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення, регулювання платіжного балансу з метою збалансування і задоволення суспільного попиту на гроші.

Правові питання регулювання грошового обігу аналізувались у працях Л.К. Воронової, Є.О. Алісова, О.П. Орлюк, О.А. Костюченко, Д.О. Гетьманцева, І.Б. Заверухи, В.К. Шкарупи, К.П. Кучерявенка, О.О. Качана, В.В. Козюка, Н.І. Костіна, Т.А. Латковської, М.І. Савлука, А.О. Селіванова та ін. Утім, діяльність НБУ з регулювання грошової маси в сучасних умовах розвитку банківських правовідносин з метою визначення способів удосконалення правових заходів потребує дослідження.

Метою цього дослідження є аналіз змісту правовідносин із регулювання грошово-кредитної політики держави та надання авторських доказів їхньої фінансово-правової природи, що потребує вивчення регуляторної політики

НБУ як головного банку держави, відповідального за стабільне використання публічних фінансових ресурсів.

Основними економічними засобами і методами грошово-кредитної політики є регулювання обсягу грошової маси через:

- 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- 2) процентну політику;
- 3) рефінансування комерційних банків;
- 4) управління золотовалютними резервами;
- 5) операції з цінними паперами (крім цінних паперів, що підтверджують корпоративні права), зокрема з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку;
- 6) регулювання імпорту та експорту капіталу;
- 7) емісія власних боргових зобов'язань та операції з ними [3, с. 4].

Стратегічна ціль грошово-кредитної політики має бути підпорядкованою загальним стратегічним цілям соціально-економічної політики держави: стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін.

Тактичною метою політики є забезпечення внутрішньої стабільності грошей, тобто оптимальної рівноваги між попитом і пропозицією грошей. Визначаючи тактичні й оперативні завдання грошово-кредитної політики, потрібно враховувати необхідність її диференціації залежно від конкретної макроекономічної ситуації [4, с. 36].

Оскільки Конституція України покладає на НБУ обов'язок забезпечувати стабільний грошовий обіг, цілком логічно вважати НБУ відповідним суб'єктом грошово-кредитної політики з владними повноваженнями.

Предметом правового регулювання у сфері грошово-кредитної політики дослідники вирізняють такі елементи:

1) відносини з регламентації грошово-кредитної політики як правової категорії (визначення, встановлення концептуальних положень та ін.);

2) відносини з визначення деяких параметрів грошово-кредитної політики (грошово-кредитна система, цілі, індикатори та ін.);

3) організаційно-правові основи формування, прийняття Основних засад грошово-кредитної політики, її реалізації та контролю за її здійсненням;

4) коло суб'єктів, уповноважених здійснювати грошово-кредитну політику, визначення їхніх завдань, функцій і компетенції;

5) основні засоби і методи (інструменти) грошово-кредитної політики;

6) відносини з комерційними банками з приводу реалізації грошово-кредитної політики;

7) кожен із засобів чи методів (інструментів) грошово-кредитної політики (наприклад, порядок формування обов'язкових резервів);

8) заходи відповідальності за невиконання встановлених вимог;

9) інші відносини, пов'язані зі здійсненням грошово-кредитної політики [4, с. 37].

Отже, зміст цих відносин, які є предметом правового регулювання, має переважно фінансово-правовий характер. Враховуючи ці елементи грошово-кредитної політики, за різними критеріями дослідники виокремлюють декілька груп правовідносин:

а) за змістом правового регулювання можна вирізнити відносини між вищими органами державної влади і Національним банком з приводу закріплення основ проведення грошово-кредитної політики, а також відносини в ході реалізації грошово-кредитної політики;

б) за предметом правового регулювання це є відносини з визначення статусу НБУ у сфері грошово-кредитної політики (завдання, функції, компетенція та ін.), делегування йому повноважень щодо здійснення грошово-кредитної політики, а також відносини з приводу її реалізації. Акти, які регулюють ці відносини (в основному це акти НБУ), визначають основні параметри грошово-кредитної політики (цілі, засоби, методи та ін.);

в) за характером предмета правового регулювання можна вирізнити відносини, які виникли та існують лише як компонент грошово-кредитної політики (наприклад, це обов'язкове резервування коштів), та відносини, які впливають із діяльності центробанку (наприклад, як кредитора останньої інстанції), а не внаслідок грошово-кредитної політики, але в яких вона активно здійснюється центральним банком (наприклад, це операції з цінними паперами чи регулювання імпорту та експорту) [5, с. 87].

Визначаючи предмет фінансового права, академік Л. К. Воронова відзначає, що ним є суспільні відносини, які виникають у процесі мобілізації грошових ресурсів у централізовані та децентралізовані фонди держави та органів місцевого самоврядування, їх розподіл і використання, а також у процесі контролю за рухом цих коштів, їх ефективним і цільовим використанням і у зв'язку з грошовою емісією [8, с. 135].

Норми, що регулюють відносини у процесі здійснення грошово-кредитної політики, є цілісністю, яка відповідає низці ознак, властивих фінансовому праву:

а) грошово-кредитна політика – це владно-організаційна діяльність держави, покликана задовольняти суспільні грошові інтереси;

б) публічність грошово-кредитної політики впливає з її суспільного призначення – регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. Публічними є і засоби досягнення цих цілей;

с) у юридичній літературі зазначається, що однією зі сторін у цих правовідносинах є орган, наділений державно-владними повноваженнями.

У грошово-кредитній політиці ним є Національний банк України. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національний банк України» він є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначаються Конституцією України, цим Законом та іншими законами України [1, ст. 2].

Як орган управління НБУ наділений низкою повноважень, закріплених у згаданому Законі; грошово-кредитна політика здійснюється у сфері грошового обігу, правове регулювання якого становить один із інститутів банківського права. Під інститутом правового регулювання грошового обігу ми розуміємо сукупність правових норм, що регулюють відносини у процесі руху грошей у готівковій та безготівковій формі.

З поміж усіх згаданих вище галузей права норми, що регулюють відносини у сфері грошово-кредитної політики, найтісніше зв'язані з банківським правом (яке в літературі частіше за все не належить до галузей).

Отже, відносини зі здійснення грошово-кредитної політики не зводяться тільки до відносин НБУ з банками, які є лише посередниками, а охоплюють ширше коло питань, ніж відносини грошово-кредитної політики.

Навіть більше, у глибокому розумінні предметом грошово-кредитної політики є не банки, а грошовий обіг як предмет його регулювання в кількісному та якісному аспектах. Банки у цих відносинах виступають як опосередкована ланка між суб'єктом управління (центральним банком як представником держави) та об'єктом – грошовою системою. Правом емісії грошей наділено лише НБУ. Комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи є лише користувачами цього продукту НБУ [2, с. 136].

Максимум можливостей НБУ в банківській системі та грошово-кредитній політиці – регулювання пропозиції грошей. Але життя суспільства охоплює і попит, і пропозицію грошей.

Отже, можна стисло сформулювати, що:

а) грошово-кредитна політика має бути єдиною державною, а не відомчою політикою;

б) Основні засади грошово-кредитної політики мають прийматися тільки Верховною Радою України;

в) грошово-кредитна політика є одним із важливих напрямів фінансової діяльності держави і регулюється нормами фінансового права. Грошово-кредитна політика проводиться НБУ, її закріплено в законі про цей особливий центральний орган державного управління. На підставі низки положень Конституції України грошово-кредитна політика має розглядатись як загальнодержавна політика, а право НБУ на її проведення – як функція, делегована йому Верховною Радою України. Посилення загальнодержавних начал разом із гнучким поєднанням із принципом незалежності центрального банку має стати одним із головних напрямів вдосконалення всієї системи державного управління і регулювання економікою та соціальною сферою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Козюк В.В. Центральний банк і грошово-кредитна політика / В.В. Козюк. – Тернопіль : Джура, 1999. – 260 с.
3. Савлук М.І. Грошово-кредитна політика Національного банку України та оцінка її ефективності / М.І. Савлук // Вісник Національного банку України. – 1999. – № 1. – С. 3–7
4. Орлюк О.П. Банківська система України. Правові засади організації : монографія / О.П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.
5. Латковська Т.А. Актуальні питання розвитку банківської системи України на сучасному етапі / Т.А. Латковська // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії : зб. наук. пр. – Вип. 7. – Чернівці, 2006. – С. 84–89.
6. Орлюк О.П. Банківське право України / за ред. О.П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 390 с.
7. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-1>.
8. Воронова Л.К. Фінансове право України : [підруч.] / Л.К. Воронова. – К. : Прецедент ; Моя книга, 2006. – 448 с.